

Мр Весна Александровић
Београд, Народна библиотека Србије

УДК 025.17:027.54(497.11):004.9

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ГРАЂЕ ПОСЕБНИХ ФОНДОВА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ

Увод

Рачунарско доба више није будућност. Време научне фантастике, комуникације на даљину ван физичког окружења, као и многе друге незамисливе ствари, дошли су у садашњост развојем кибернетске технологије која руши све досадашње представе о феномену акцелерације. Друштво се усклађује у нове оквире. Писма стижу путем компјутера, размењују се информације без обзира на просторну и временску удаљеност, многе услуге доступне су преко Интернета. Како ће изгледати нови, кибернетички свет у не тако далекој будућности оставићемо теоретичарима разних струка да процене. Нас тренутно занима положај и улога библиотека у целом овом процесу.

Библиотеке се укључују у наведене процесе већ неколико деценија. Први корак био је стварање локалних електронских каталога који омогућавају лакше и ефикасније претраживање фондова. Временом електронски каталози бивају пребачени на Интернет, како би се претраживање могло обављати и са приватног рачунара. Паралелно се одвијају и процеси синтезе електронских каталога од локалног до међународног нивоа, што додатно успоставља нове критеријуме за пословање библиотека у будућој садашњости.

Искуивши привилегије оваквих процеса, друштво, самим тим и библиотеке као његов саставни део (од изузетног значаја за чување људског знања) откривају нове могућности у комуникацији. Електронски часописи, књиге, интернет презентације, размена стручних мишљења, форуми, дискусионе групе, све то доводи до питања како библиотеке могу наћи своје место и помоћи у пружању

ових и сличних услуга корисницима. Најприкладије решење јесте отварање својих фондова најширем кругу корисника, отварање светског знања свету.

Начин на који библиотеке то могу учинити, посебно Народна библиотека Србије, тема је овог рада.

Дигитализација грађе коју поседује библиотека омогућава манипулацију путем компјутера, доступност и ефикасност. Књиге, часописи, фотографије, рукописи, грађа која је у дотрајалом стању те се самим тим не може дати на коришћење, као и она чији се садржај због његове обимности не може лако претражити, подвргнути процесу дигитализације бивају ослобођени многих ограничења и постају доступни за употребу и изван зидова библиотеке.

Многе националне библиотеке већ су, мање или више, ушле у овај процес. Народна библиотека Србије прати нове трендове те и сама започиње овај дуг и, чини се, процес без краја, какав је и онај везан за људско знање. Оснивањем националног Центра за дигитализацију, прошле године, установе од највећег значаја за чување српске историјске, културне и уметничке баштине (Архив Републике Србије, Народни музеј, Музеј града Београда, Народна библиотека Србије и многе друге установе) започињу заједнички пројекат на националном нивоу. Унутар сваке установе развијају се пројекти који су део будуће, глобалне дигитализације.

Народна библиотека Србије је већ увелико у првој фази ретроспективне конверзије. Поред овог пројекта размишљамо и о дигитализацији грађе музејског типа, која је за сваку националну библиотеку веома значајна. То је грађа посебних фондова. Специјалне колекције, по својој садржинској као и разлици у форми, посебно су занимљиве за кориснике. Поред тога оне садрже многе историјске податке, неопходне научницима и истраживачима у њиховом стручном раду, као и изузетно вредна уметничка дела. Нека од њих су означена као културна добра различитог степена значаја.

У овом раду даћемо краћи приказ разноврсности грађе која је у оквиру посебних фондова Народне библиотеке Србије, основне поступке у процесу дигитализације, и пробаћемо да одговоримо макар на нека питања везана за многе фазе које се морају правилно и темељно проћи, како би крајњи циљ био остварен, то јест брза, ефикасна и квалитетна услуга корисника.

Неколико питања на које треба наћи одговоре пре почетка процеса дигитализације

Посматрајући пут великих светских националних библиотека у процесу дигитализације грађе можемо утврдити основне проблеме и питања која треба

мудро разрешити пре конкретног започињања овог процеса. То су питања *зашто* дигитализујемо и *шта* дигитализујемо.

Зашто дигитализовати

Једно од мишљења о неопходности дигитализације даје ауторка текста *Могућности дигитализације визуелног материјала* Рики Л. Ервеј: „Пројекти дигитализације су скупи и у овом тренутку не би се требало бавити настојањима уштеде средстава. Они могу бити значајан пут приступа публици, ширењу приступа колекцијама, могу обезбедити замену или заштитити оригинал, или до тада недоступан материјал учинити доступним“¹ Ауторка такође додаје да се мора утврдити да ли је циљ дигитализације његова заштита, олакшан приступ подацима или освајање шире публике, као и да ће одговори на ова питања утицати на многе техничке детаље овог процеса као што су квалитет дигитализоване слике, питање да ли користити микрофилм као посредни медиј, па и фактор коштања.

Разлози који нас покрећу у правцу дигитализације специјалних колекција су многобројни. Навешћемо само оне најважније:

- колекцији хитно треба заштита јер је у лошем стању,
- колекција је често и пуно тражена па је могућност њеног уништења повећана; такође, на овај начин може се направити више замена за један оригинал,
- колекција представља најатрактивнију збирку по многим параметрима,
- дигитализовање појединачних јединица по захтеву, уз симболичну материјалну накнаду .

У Извештају о дигитализацији, који је дала IFLA 2000. године, стоји да су се институције које су већ у том процесу пре свега одлучивале по следећим критеријумима:²

1. Историјска и културна вредност грађе
2. Побољшање приступа
3. Научни значај
4. Смањење општења документа
5. Заштита
6. Размена и позајмица докумената
7. Уштеда простора
8. Истраживање дигиталних технологија
9. Комерцијални разлози.

У сваком случају ови критеријуми су вредна полазна основа за сваку институцију која покреће овај процес. Ипак, у зависности од многих фактора

(обимност и садржај фонда, економска солвентност установе и др.), свакаки пројекат је јединствен и уникатан, баш као што је то и грађа која ће бити дигитализована.

Шта дигитализовати

Након прецизно утврђеног циља који постижемо дигитализацијом, прелази се на кључно питање које је везано за одабир материјала који ће бити подвргнут овом процесу.

Специјалне колекције су у многим случајевима ретки, уникатни или необјављени материјали, неретко у јавном власништву, који су доступни само у оквиру библиотеке, у одређено време, под одређеним условима коришћења грађе. Тако су, понекада, из неких разлога недоступне истраживачима, или пак шира јавност није ни упозната са њиховим постојањем. Некада тужно самују по магацинима, неоткривене погледу јавности.

Искуства водећих светских библиотека и овде могу бити од велике помоћи. У поменутом извештају дата је статистика везана за типове докумената који се најчешће дигитализују:

- ретке књиге 49%
- фотографије 44%
- рукописи 39%
- монографије 35%
- музикалије 30%
- уметничка дела 15%
- часописи 9%
- новине 5%
- мапе 1%.

Опет је важно напоменути да овај редослед може и мора бити подложен промени, како би се очувала јединственост и уникатност фонда и како би дигитална колекција носила печат националног препознавања.

Параметри који утичу на давање одређеној збирци предности у односу на друге, у погледу дигитализације, разноврсни су и набројаћемо неке од највеће важности: обимност фонда, врста грађе и формат у коме се у оригиналној варијанти јавља, да ли је материјал прошао процес заштите, испуњеност техничких услова (скенери, скенери за микрофилмове, *OCR* читачи, опскрбљеност читаоница компјутерима), особље или техничка лица која спроводе процес, економско-правни оквир и формат будуће дигиталне колекције (да ли ће бити смештана на *CD-ROM*-ове или ће бити доступна преко Интернета, у ком случају повлачи и

многа друга питања попут ауторских права - уопште па и на Интернету - и степена доступности колекције).

Улазећи у процес дигитализације утврдићемо да су многа од ових питања уско повезана, и да не можемо и не смемо прескочити дубоку анализу било које од ових степеница, јер би то довело до каснијих проблема. Грађа специјалних колекција обухвата књиге без илустрација, чисто текстуални материјал, текстове са интегрисаним илустрацијама, рукописе, партитуре, карте и сликовни материјал (графике, фотографије, разгледнице), у црно-белој или колор техници. То све утиче на процес конверзије у дигитални медиј по питању резолуције, формата и стандарда, што је опет у вези са будућим појавним обликом дигиталне колекције, у смислу да ли ће бити доступна само преко *CD-ROM*-ова или ће бити доступна и на Интернету. *CD-ROM* се у првом тренутку чини бољим решењем, јер је неопходно имати само рачунар који може да подржи његово ишчитавање, док је на Интернету нешто другачија слика. Узмимо, на пример, дигитализовани звучни запис. Ако посетилац дотичне Интернет странице не поседује на рачунару са кога ишчитава садржај звучну картицу, тај материјал бива и даље сакривен од њега. Постоји решење у виду постављања бесплатног преузимања одређених програма који ће помоћи корисницима да отворе сваки документ, али онда говоримо о новим проблемима потпуно техничке природе, о брзини учитавања странице, и о томе да ли ће овакав начин презентације одбити корисника коме је неопходно брзо и лако добијање информације. Искуства институција које већ имају оформљене дигиталне колекције говоре у прилог тези да је Интернет најбоље решење, јер се тиме оне отварају свима, док би да су на *CD-ROM*-овима биле доступне само у читаоницама у кругу Националних библиотека, што доводи до херметизације процеса.

Следећа веома важна ствар је теза која се одржала као најприхватљивија, а везана је за питање да ли дигитализовати са оригинала или правити посредни медиј. У бројној литератури на тему дигитализације која у последње време бива публикована, многи аутори подржавају идеју да се оригинал микрофилмује пре скенирања. Процес тече на следећи начин. Врши се провера стања у коме се налази оригинални документ, утврђује се да ли је обављена неопходна конзервација или рестаурација, односно да ли је спреман за пребацивање на други медиј са најминималнијим процентом губитка у квалитету репродукције. Затим долази до пребацивања оригинала на микрофилм. Микрофилм је сада замена за оригинал, који се скенира на посебном скенеру. Крајњи производ је дигитални документ, са којим се даље поступа у зависности од циља који смо поставили пре уласка у процес дигитализације.

Овај пут јесте нешто скупљи, али се микрофилм показао веома издржљивим по питању одолевања времену (траје и по педесет година); такође

је важно и то да се на овај начин документ осветљава само једанпут, као и да је спреман и за будуће манипулације везане за нове технологије, до чега ће неминовно долазити.

Економски моменат је, чини се, за библиотеке од пресудног значаја. Многе светске институције определиле су се да саме изврше процес оформљавања дигиталних колекција, тако што су прибавиле неопходну опрему и обучили кадар који већ ради на одређеним пословима унутар њих. Уштеда је приметна. Поставља се ипак питање да ли библиотеке могу у потпуности саме одрадити овај посао. Са друге стране постоји и предност унајмљивања компанија специјализованих за послове дигитализација. Неке ће компаније, по мишљењу многих, прихватити посао дигитализације библиотечког материјала и формирања дигиталних колекција само да би имале ексклузивно право да тај материјал, у случају да је необјављен, објаве, или како би (ако је у питању компанија која израђује хардверске или софтверске системе) на неки начин „приморале“ библиотеку да користи систем који они производе. Колико за, толико и против. Ово је веома значајно питање за све националне библиотеке, па и за Народну библиотеку Србије.

Технички аспекти

Дигитална библиотека захтева технологију, повезаност библиотеке и информационалних сервиса. При остваривању овог пројекта требало би увек имати на уму потребе корисника, интерфејс, алате за визуелну презентацију, претраживање, техничке изворе итд.

На предавању Деборе Лин Вилеј (оснивача и власнице компаније „Next Wave Consulting & Digital Learning Space“) одржаном у септембру 2002. године у Народној библиотеци Србије, могли смо чути занимљива искуства везана за покретање и остваривање процеса дигитализације, као и њену дефиницију дигиталне библиотеке коју ћемо овде парафразирати. Према њеном мишљењу, дигитална библиотека је колекција дигиталних објеката који укључују текст, видео и звук, заједно са методама приступа материјалу и могућностима његовог проналажења. На поменутом предавању ауторка је (на основу великог личног искуства у раду на дигитализацији) понудила и план пројекта:

1. утврђивање сврхе и намене дигитализације
2. стварање критеријума одабира грађе
3. одабир података
4. скенирање/ конвертовање/ припрема података
5. означавање и индексирање података (мета подаци)

6. похрањивање података
7. обезбеђивање приступа подацима
8. одржавање и унапређивање.

Посматрајући листу корака увиђамо да колекција која је дигитализована и пребачена на Интернет није испунила своју сврху пружања целовитих информација кориснику, уколико је не прати подршка електронске базе података (електронски каталог) у облику мета података. У традиционалној библиотеци претраживање се врши по одредницама, било да је у питању алфаветски, предметни или стручни каталог. У електронском каталогу претраживање се може обављати по већем броју параметара и укрштањем кључних речи и појмова. Дигиталне колекције одређене библиотеке, доступне *on-line*, стога морају бити повезане са електронским каталогом. Конкретно, то значи следеће: корисник у електронском каталогу претражује садржај колекције и проналази податке везане за јединицу која му је потребна. UNIMARC стандард садржи поље 856 – *Електронска локација и приступ* - у које је унет линк до дигитализованог објекта и остали потребни подаци, што му омогућава да објекту приступи непосредно по његовој идентификацији. Овај начин формирања целовитог информационог система је још један веома важан корак који би требало добро осмислити пре покретања процеса дигиталне конверзије.

Специјалне колекције

Са аспекта дигитализације специјалних колекција добро познавање разноликости материјала које оне обухватају је од пресудног значаја. У појавном облику грађе посебних фондова лежи и кључ за наредне кораке који ће бити преузети у процесу дигиталне конверзије. Један од највећих и најважнијих разлога који нас опредељују за дигитализацију грађе ових збирки јесте чињеница да се на тај начин материјали специјалних колекција могу синтетизовати са колекцијама књига из сличних или истих тематских области. Практично то значи да иако су фотографије, звучни компакт дискови, карте или рукописи смештени на различитим местима у фонду, јер се јављају у физички различитим облицима, дигитализацијом бивају премештени у исти дигитални формат, било да је то CD-ROM, Интернет или неки други облик електронских медија.

Коначни циљ овог процеса јесте да се кориснику омогући приступ целовитим информацијама о траженом садржају. Тако ће, ако је тражена информација везана за историју Београда од 1900 до 1939. године, корисник добити информације о монографским и серијским публикацијама заједно са фотографи-

јама, картама (географским, историјским...), плакатима или рукописном грађом везаном за тај појам или област са обезбеђеним приступом кроз дигитално окружење.

Уколико укључимо и елемент претраживања изван зидова библиотеке, целодневни *on-line* приступ каталогу и грађи која је дигитализована, добијамо добру основу за будућу библиотеку *без зидова*, доступну свима и у свако доба. Тако дигитална библиотека будућности подразумева дигиталне колекције докумената у пуном тексту коју подражава електронски каталог, обезбеђујући информације (мета податке) о садржају, подацима о одговорности, и осталим подацима неопходним за идентификацију јединице у мноштву информација. Виртуелна библиотека тако више није везана за простор, она почиње да бива ентитет који постоји у *cyber* простору и времену. Тада више и није важно где се физички налази оригинални документ, пошто је доступан у електронском облику.

Пре приступања пројекту дигитализације грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије ваљало би размотрити и питање да ли одмах пребацити у дигитални медиј грађу целе збирке, или почети са прављењем мањих дигиталних колекција по садржинском или тематском принципу. У условима који су нам дати чини се да би се ипак требало одредити за формирање мањих, тематских колекција. На овај начин „у ходу“ стичемо многа искуства и одговоре везане за проблеме који се могу јављати, и, такође, одлучујући се за начин рада у фазама обезбеђујемо квалитет будућег конвертовања целокупног фонда у дигитални медиј.

Ауторска права

Још увек је пред нама много питања. У свету, па и у нашој земљи, много се говори о питању ауторских права, њиховом успостављању и заштити. Оснивају се међународне институције које се искључиво баве овим проблемом. На који начин то утиче на наш пројекат?

„Ауторска права су монополна и ексклузивна права самих власника. Библиотеке имају права да копирају само за коришћење, за заштиту и конзервацију, као и да би копије дале другим библиотекама. Права за даљу дифузију докумената припадају издавачима и ауторима... Када се ради о електронским документима ту су питања заштите још осетљивија него када је реч о штампаним документима – унутар електронских докумената врло је лако променити наслов, аутора, садржај. Чиме ћемо моћи гарантовати да оригинални документ, пружен на услугу непрегледној маси корисника Интернета, неће бити промењен на штету његовог аутора?“³

Овакво стање ствари не оставља нам, чини се, много простора. Имајући у виду и овај аспект пројекта дигитализације остаје да утврдимо која би збирка у оквиру посебних фондова Народне библиотеке Србије могла добити предност над осталима.

Посебни фондови Народне библиотеке Србије

Одељење посебних фондова Народне библиотеке Србије прима, обрађује, чува и даје на коришћење посебну библиотечку грађу разврстану у неколико засебних збирки. То су:

- Рукописна збирка
- Збирка старе и ретке књиге
- Збирка картографске грађе
- Збирка музикалија и фонодокумената
- Ликовна збирка (фотодокументи, разгледнице, графике)
- Збирка документационе грађе
- Збирка легата и библиотека целина.

Од 1947. године када је основано (под називом Одељење рукописа, старих и ретких књига) до данашњих дана, основни критеријум за издвајање специјалног од осталог библиотечног материјала био је његов појавни вид; грађа која улази у фондове ових збирки има широк дијапазон појавних форми, од рукописа, преко грамофонских плоча, географских карата, фотографија и партитура, до сада све присутнијих електронских публикација на различитим носачима података (компјутерске дискете, CD-ROM-ови, звучни компакт дискови). Изузетак чине збирке старе и ретке књиге и фонд библиотека целина, где су у питању другачији принципи на основу којих ова грађа бива уврштена у специјалне фондове, а то су уникатност, реткост и целовитост материјала који захтева посебан третман приликом обраде, заштите и презентације.

Могући редослед дигитализације збирки посебних фондова Народне библиотеке Србије

Имајући у виду све критеријуме, параметре и факторе који су релевантни за покретање пројекта дигитализације грађе специјалних колекција, даћемо могући приказ редоследа по коме би се збирке посебних фондова Народне библиотеке Србије могле дигитализовати.

Дигитализација Збирке старе и ретке књиге омогућава њену трајнију заштиту од зуба времена, ослобађа установу правних питања везаних за ауторска

права, отвара пут излагања јавности вредних и атрактивних дела. Важно је напоменути да у оквиру ове збирке постоји и збирка микрофилмова старе књиге, која има за циљ заштиту оригинала. Тиме ће процес дигитализације бити убрзан јер већ постоје квалитетни посредни документи. У оквирима ове збирке налази се и збирка минијатурних издања коју чине књиге малог формата и малог тиража, што је посебан куриозитет. Оваква структура целокупне збирке омогућила би да се дигитализују побројане појединачне збирке које улазе у њен састав.” Најзначајније намене овог фонда су да се наша, али и страна књижна културна баштина заштите и сачувају од пропадања, да се реконструише и реконституише национални део фонда, и да се стручњацима различитих профила омогуће што потпунија историјска, књижевна, језичка, социолошка и друга испитивања.“⁴

Друга збирка чије се дигитализовање може остварити паралелно са претходном јесте рукописна збирка. Овај фонд ”не садржи само материјалне доказе минуне епохе, него и оригиналне рукописе настале у савременом тренутку који су већ оцењени као трајне националне вредности, што никако не нарушава његову основну функцију музеја писане речи”.⁵ Материјали ове збирке најчешће су текстуални документи лаки за скенирање и пребацивање у *HTML(Hypertext Markup Language)*, *PDF(Portable Document Format)* и сличне формате.

Садржај Збирке графике и фотодокумената обухвата оригинале и репродукције уметничких дела рађене различитим техникама, фотографије, разгледнице, цртеже и графичке мапе. Атрактивна по садржају, ова збирка не заостаје за претходно наведеним збиркама. Погодности које ову збирку стављају у ред првих које се могу дигитализовати је формат и атрактивност материјала. Фотографије и разгледнице, као и цртежи, спремни су за скенирање јер су сами по себи добар посредни материјал. Поставља се само питање решавања проблема ауторских права у одређеним случајевима.

Конвертовање грађе која се чува у Збирци музикалија технички не би требало да представља проблем, јер се ради о штампаним и рукописним музикалијама насталим у нашој земљи, али и у иностранству. Збирка музикалија садржи уметничка дела од великог значаја за нашу музичку писменост и традицију. У фонду Збирке фотодокумената истичемо значај формата на којима се јављају звучни записи најразличитијег садржаја и карактера: грамофонске плоче, звучне касете, магнетофонске траке, аудиовизуелне касете, компакт дискови и CD-ROM-ови. Од посебне је вредности и колекција од око 200 грамофонских плоча снимљених на 78 обртаја, која би могла имати приоритет у пројекту дигитализације у оквиру ове збирке, са циљем заштите материјала и обезбеђивања приступа драгоценим звучним записима који се више не могу

репродуковати, јер, практично, више не постоје уређаји за њихову репродукцију. Као и код претходно поменуте Збирке графике и фотодокумената и овде треба водити рачуна о поштовању и неповређивању ауторских права.

Фонд картографске грађе чини грађа различитих формата: атласи, карте, планови и рељефи. И ова збирка поседује дела посебне вредности и културно-историјског значаја, од XV века до данашњих дана, значајна како истраживачима и научницима, тако и ширем кругу корисника.

Из Збирке документационог материјала посебно се издвајају плакат и летак као грађа која омогућава увид у минуле догађаје, доприносећи историјском прегледу дешавања на политичком, културном и просветном плану у нашој земљи. Погодност ове збирке је њена тематска уређеност, а затим и хронолошка, што ће олакшати селекцију грађе у првој фази дигитализације.

Свака од поменутих збирки је јединствена по садржају, форми и временском одређењу. Управо због разноликости грађе похрањене у посебне фондове, одлучити се морамо за појединачне пројекте дигитализације сегмената свих збирки. Темелним радом на овим пројектима временом би се могла оформити целовита специјална дигитална колекција укупне грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије.

Овој грађи је, из свих поменутих разлога, потребна хитна заштита коју дигитализација може да оствари. Самим тим грађа постаје доступна већем броју корисника. Стога је неопходно почети са израдом планова и програма дигитализације грађе кроз израду појединачних елабората за сваку од збирки. Стручним приступом селекцији грађе, сарадњом са стручњацима из различитих области (посебно из области информатике), обучавањем и оспособљавањем кадрова и повезивањем са осталим библиотекама (у нашој земљи а и изван ње), обезбедићемо чврсту полазну тачку са које ћемо циљ коме тежимо видети још јасније. Отворених очију и умова за нове приступе и технологије постаћемо део савременог, модерног друштва.

Закључак

Из овог кратког прегледа фактора које би свака библиотека требало да узме у обзир на почетку преласка у дигитални свет формирањем дигиталних колекција, можемо извући две групе питања од највеће важности:

1. Која је сврха стварања дигиталних колекција и самог процеса дигитализације?
2. Колико овај процес може помоћи библиотеци у њеном преобликовању из традиционалне у дигиталну, виртуелну, или библиотеку *без зидова*?

Циљ је слободан проток свеукупног људског знања и задовољавање потребе сваког корисника за прибављањем свих њему неопходних информација.

Остваривање овог циља коме друштво као целина тежи, поставља и библиотеке у потпуно нов оквир њиховог организовања и постојања. Оне постају главни информациони извори, а да би као такве опстале морају се прилагодити новим начинима комуникације са својим корисницима, придобити и нове, отворити своје фондове јавности и оспособити стручни кадар који ће бити посредник између корисника и непрегледног мора информација. Библиотеке постају интерфејс, тачка сусрета корисника и информације.

Народна библиотека Србије се налази у процесу трансформације која ће је осавременисти, оживети, и учврстити повезаност са корисницима и осталим библиотекама. Један од сегмената овог пројекта посвећен је отварању врата магацина у коме су похрањени материјали посебних фондова. Правовременим деловањем у смислу дигитализације ове врсте грађе, формирањем дигиталних специјалних колекција и њиховим постављањем у савремено, дигитално окружење, отворићемо врата Народне библиотеке Србије новим корисницима и изван оквира наше земље, а тиме и створити могућност комуникације са најновијим могућностима које пружа савремено друштво и постати део Новог света.

Литература

1. Ињац-Малбаша, Весна: *Дигиталне библиотеке*, материјал са курса одржаног 12.11.2002. године у Народној библиотеци Србије у организацији школе Б плус.
2. *Going Digital: Strategies for Access, Preservation, and Conversion of Collections to a Digital Format* / ed. by Donald L. DeWitt. – New York; London: The Haworth Press, 1998.
3. *Collection Development in the Electronic Environment: shifting Priorities* / ed. By Sul H. Lee. – New York; London: The Haworth Press, 1999.
4. *Digital Libraries: philosophies, Technical Design Considerations, and Example Scenarios* / ed. By David Stern. – New York; London: The Haworth Press, 1999.
5. *Водич и каталог посебних фондова* / приређивач Синиша Живковић. – Београд: Народна библиотека Србије, 1982.
6. Galbraith, Ian: *The Practicalities of Document Conversion*. – *Information Media & Technology Volume 24 No. 6*.

Напомене

- 1) Erway, Ricky L.: „Options for Digitizing Visual Materials“ in „*Going Digital: Strategies for Access, Preservation, and Conversion of Collections to a Digital Format*. – New York; London: The Haworth Press, Inc., 1998. – стр. 123.
- 2) Ињац-Малбаша, Весна: Дигиталне библиотеке. Материјал са курса одржаног у НБС, 12.11.2002. године у организацији школе Б-плус. Извештај је доступан на Интернет адреси http://www.unesco.org/webworld/mdm/survey_index_en.html
- 3) Ињац-Малбаша, Весна: Дигиталне библиотеке. Материјал са курса одржаног 12.11.2002. године у организацији школе Б плус, у Народној библиотеци Србије.
- 4) и 5) Водич посебних фондова: каталог изложбе/ приређивач водича и каталога Синиша Живковић. – Београд: Народна библиотека Србије, 1982.

Резиме

При уласку у пројекат дигитализације грађе коју поседује Национална библиотека неопходно је сачинити детаљне припреме које подразумевају план дигитализације и селекцију грађе. Са друге стране важно је извршити припрему материјала за рестаурацију, уколико за тим постоји потреба, као и за конверзију у облик микрофилма који је посредни медиј до коначног, дигиталног документа. У раду су изложени поступци који чине пут ка формирању дигиталних колекција, њихов редослед, и дата су мишљења појединих аутора о овој теми.

Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије од велике је важности како за саму установу и њене кориснике, тако и за заштиту и презентацију културног блага које се налази у њеним фондовима. Наведен је предлог редоследа којим би се могло кренути у овај пројекат, уз кратак опис сваке од збирки које чине фонд овог одељења.

Мр Весна Александровић

Дигитализација материјала особих фондов Народной библиотеки Србији

Резюме

Включаясь в проект дигитализации материала, находящегося в Национальной библиотеке, необходимо провести детальную подготовку, подразумевающую план дигитализации и селекцию материала. С другой стороны, необходимо сделать подготовку материала для реставрации, по мере надобности этого, а также и для конверсии в форму микрофильма, являющегося посредственным медиумом до окончательного, дигитального документа. В работе изложены поступки, представляющие путь к формированию дигитальных коллекций, их расписание, а даны и мнения некоторых авторов на эту тему.

Дигитализация материала отдельных фондов Народной библиотеки Србији имеет огромное значение, не только для самого учреждения и его абонентов, а и для защиты и презентации культурного блага, находящегося в его фондах. Приведено предложение расписания, как можно начать осуществлять этот проект, а также и короткое описание каждой из коллекций, являющихся фондом этого отделения.

Vesna Aleksandrović M.A

The Digitalization of the Material of the Special Collections of the National Library of Serbia

Summary

Before the start of the Project of Digitalization of the Material, hold by the National Library of Serbia, it is indispensable to make detailed preparations, that implies the plan of digitalization and the selection of the Material. On the other side, it is important to prepare the Material for the restoration, if needed, as well as for the conversion into the microfilm format, which is the intermediary media to the finalisation into the digital document. In this Paper, one can find, the process which gives the path to the formation of the Digital Collections, their sequences and some reflections of several authors regarding this theme.

The Digitalization of the Material from the Special Collections has significant importance for the National Library of Serbia and its users, as well as for the Preservation and Representation of the Serbian Cultural Treasures, within its Holdings. The Proposal of Sequences for this Project is specified here, within the brief description of each Collection, which are kept in the Funds of this Department.